

Præsentation af hoved- tanker i Claude Hagèges bog *Contre la pensée unique*

I det følgende vil jeg præsentere hovedtankerne i *Contre la pensée unique* (Mod en ensporet tankegang/Kun én måde at tænke på), udgivet på forlaget Odile Jacob i 2012. Claude Hagège, som er født i Tunesien i 1936, er en fransk sprogforsker, der nu er professor emeritus ved Collège de France. Han vandt CNRS' guldmedalje i 1995 (CNRS er den største offentlige franske forskningsinstitution) og er forfatter til en række bøger, fx *Halte à la mort des langues* (Standt sprogdøden), *Combat pour le français* (Til kamp for fransk) og *Contre la pensée unique*. Udtrykket 'la pensée unique' bruges i dag af både venstrefløjen og højrefløjen i Frankrig om hinandens ensporede måde at tænke på. Oprindeligt var det et udtryk for venstrefløjens kritiske syn på den neoliberale tankegang. I en artikel i *Le Monde diplomatique* (januar 1995) forklarer Ignacio Ramonet (redaktør på bladet fra 1990-2008) 'la pensée unique' som en ensporet liberal tankegang, som bygger på nøglebegreber som frihandel, konkurrence, vækst og en økonomisk og handelsmæssig globalisering styret fra Washington.

I sin indledning til *Contre la pensée unique* skriver Claude Hagège, at bogen er et forsvar for diversitet i tanker, kultur og sprog. Det drejer sig altså om en afstandtagen fra kun én måde at tænke på: La pensée unique. I bogens syv kapitler gennemgår Hagège den historiske udvikling, hvor fransk tidligere prægede engelsk sprog (kap. 1), og hvordan engelsk sidenhen blev dominerende (kap. 2). Han påpeger, hvordan aktiv amerikansk politik har bidraget til at gøre engelsk (Hagège skelner ikke mellem britisk engelsk og amerikansk engelsk)

BIRTE DAHLGREEN

Lektor, Marie Kruses Skole
Cand.mag. i fransk, latin og spansk
dahlgreenbirte@hotmail.com

stærkt globalt, hvilket i dag især er tilfældet i Europa. I kap. 3 påpeger han sammenhængen mellem globalisering og sprog og kultur. I kap. 4 handler det om forskerne og sprog. I kap. 5 tales der om fransk og engelsk som to sprog og to universer, i kap. 6 om sprog og kommunikation og i kap. 7 om svar på udfordringerne.

En verden domineret af engelsk

Hagèges udgangspunkt er, at engelsk som dominerende sprog er et meget synligt fænomen i dag. Denne dominans gælder med få undtagelser hele verden, hvor engelsk fungerer som kommunikations-sprog. Hvad Europa angår, ser nogle det som et amerikansk protektorat. USA's vilje til magt manifesterede sig i de årtier, der fulgte efter Anden Verdenskrig, i skabelsen af et stort antal institutioner og organisationer, som skulle etablere det verdensomspændende overherredømme baseret på ét sprog, nemlig engelsk. Blandt mange andre, lignende organisationer kan nævnes USICA (US International Communication Agency), der er skabt under præsident Carter og er understøttet med store budgetter. Den har fem regionale kontorer, som dækker Afrika syd for Sahara, Latinamerika, Europa, Fjernøsten og Stillehavsområdet. Derudover dækker de Nordafrika, Mellemøsten og Sydasiens. Disse kontorer har ifølge Hagège som opgave at lave propaganda ved hjælp af radio og tv (Voice of America), film, presse, udgivelser, udstillinger og stipendier til udenlandske forskere og studerende.

I midten af firserne forekom den amerikanske verdensdominans inden for kultur og kommunikation, som var baseret på den økonomiske og militære dominans, at være på tilbageslag. Alligevel er det engelske sprogs tilstedeværelse stadig udbredt i store dele af verden. For at forstå denne situation må man efter Hagèges mening medregne en ny strategi, som er udtænkt på den anden side af Atlanterhavet, og hvis sande natur endnu ikke står helt klart for de involverede – især ikke for europæerne. Denne strategi hedder 'globalisering'. Globaliseringen er altså et nyt modangreb fra USA's side, der har til formål at relancere amerikansk lederskab. Den offensive fremgangsmådes succes bliver hjulpet frem af de lande, hvor en stor del af meningsdannerne er overbeviste om, at engelsk er en formidler af succes inden for handel, rigdom og job. Det er denne overbevisning, der ligger til grund for det fænomen, som for tiden præger undervisningen på universiteter og andre højere læreanstalter: Idet de foregiver 'nødvendigheden af at åbne sig for fremmedsprog', åbner de sig på vid gab for kun ét af fremmedsprogene, nemlig engelsk.

Videnskabeligt sprog og videnskabelig tanke

Hagège påpeger at det at acceptere en almindelig udbredt brug af engelsk er ensbetydende med – med Bourdieus ord – at udsætte sig for at blive angliciseret i sine mentale strukturer. Forskeren kan med lethed udfolde en række præcist ordnede argumenter på sit modersmål, men han bliver til gengæld bragt alvorligt i forlegenhed, når han bruger et sprog, som ikke er lige så naturligt for ham, også selvom han har et rigtig godt kendskab til det. Han bliver altså forledt til at forsimpler sin måde at ræsonnere og præsentere sagen på, hvilket kun kan have negative konsekvenser, især når det emne, der behandles, er komplekst. Desuden konstruerer en forskers hovedsprog associationer, som udøver en afgørende indflydelse på måden at tænke på og på tolkningen af forskellige fænomener. Hagège bruger et eksempel fra sociologien, der kan illustrere dette: I Danmark tales der fx om 'førtidspension' og om 'efterløn'. Førstnævnte går på en tilbagetrækning (før tid) fra arbejdsmarkedet for folk, der er uarbejdsdygtige. Sidstnævnte betegner en frivillig tilbagetrækning på basis af et lønmodtagerkontingent. Her har engelsk kun én betegnelse for de to vidt forskellige begreber: 'early retirement'.

Denne tætte forbindelse mellem sprog og forestillings- og associationsvaner, som Hagège fremhæver, kan forklare, at en forsker vælger at udtrykke sig på sit modersmål. For på et sprog som engelsk lider forskeren ikke blot af begrænset sproglig kompetence, men også af fraværet af kulturelle referencer, dvs. denne rodfæstethed i en kultur, som alene gør en mere kritisk og mere opfindsom tanke mulig, en tanke som er formet ud fra et dybt kendskab til ordenes indhold.

Det er også vigtigt for en forsker at benytte sit modersmål i en af sine fundamentale aktiviteter, nemlig undervisning, der ikke blot drejer sig om en simpel overføring af kundskaber. Det drejer sig også, og især, om en uddybning af forskerens kundskaber. Der er ingen bedre måde at gøre det, man ved, mere klart end at skulle overføre sin viden til andre. Her kan man minde om en velkendt fast vending: at undervise er at lære.

Sprog som mere end simple kommunikationsværktøjer

Det er almindeligt at definere sprog som kommunikationsmidler. Et sprog, der bliver defineret ved denne funktion som ren kommu-

nikation mellem fremmede, er et servicesprog, som ikke afspejler nogen kultur overhovedet. Det har ikke noget korpus. Et korpus er den samlede mængde af sætninger og tekster, som enhver har hørt rundt omkring sig eller læst i løbet af sin opvækst og uddannelse. Korpus kan indeholde ordsprog, faste udtryk, citater (hvad enten de henviser til litterære værker eller er ord, man har hørt), tanker og meninger af almen art, som er almindelige i de samfundsgrupper og familier, man tilhører. Grammatikkerne og ordbøgerne er kompetenceregistrene for enhver, der taler et menneskesprog, men de er ikke nok. Kendskabet til sprogets korpus er også vigtigt.

Kommunikation, oversættelse, sprogenes diversitet

De, der er tilhængere af at adoptere engelsk som den Europæiske Unions eneste sprog, anfører ofte argumentet om de store omkostninger ved at oversætte. Over for dette argument stiller Hagège et citat af Umberto Eco: »Europas sprog, det er oversættelse«. Denne udtalelse er en underforstået reference til det faktum, at så langt tilbage, som man kan komme i de europæiske sprogs historie, har oversættelse – først og fremmest af biblen fra bl.a. græsk og latin – været en grundlæggende aktivitet.

Oversættelse sætter forskellene mellem sprogene i relief, ja forstærker dem på den måde, at den forudsætter en erkendelse af forskellene og en passende behandling af dem. Heraf følger, at oversættelse er den menneskelige aktivitet, som gør det muligt at definere kommunikationsbegrebet i sin dybeste betydning: Den bestræber sig på at gengive helt nøjagtigt og med alle de fineste nuancer, det som en (udgangs)tekst siger.

Derfor er oversættelse meget mere end bare en bekvemmelighed. Det er en skabende aktivitet. Hvis man værdsætter den og fremhæver den ved at anerkende dens vigtighed, så vedkender man sig samtidig ethvert sprogs fundamentale kulturelle indhold og erkender, at ethvert sprog bærer en verdensopfattelse i sig, en forestillingsverden, ja, endda utopier, som er indprentet i den måde, grammatikken er opbygget på, i ordenes struktur og i organiseringen af sætningerne. I stedet for at klage over omkostningerne ved oversættelser burde lederne i Bruxelles efter Hagèges mening tænke over den rigdom, som diversiteten i sprogene giver Europa, og over nødvendigheden af at opretholde denne rigdom ved at vedtage en oversættelsespolitik, som er langsigtet og udstyret med betydelige økonomiske midler.

Claude Hagèges hovedærinde

Ethvert sprog udgør et lille univers af forskellige begrebs- og idé-mæssige betydninger og originalitet. Dette er et værdifuldt gode for mennesker. Den lige så tomme som tyranniske plan om et verdens-kommunikationssprog ville i længden ødelægge disse forskelle og i sig selv bære udslettelsen af de kulturer, som har skabt og skaber menneskeheden. Hagège opfordrer derfor alle lande (især sit eget!) til at modstå fristelsen til at dyrke engelsk som eneste kommunikationssprog, fordi det giver grobund for en ensporet tankegang. Man skal i stedet dyrke diversiteten i sprog, kultur og tanker. Det skal man gøre ved at blive opmærksom på og beskæftige sig med sit eget lands sprog, kultur og tankegods som en rigdom. Det lyder indlysende rigtigt, og hvorfor er det nødvendigt overhovedet at komme med den opfordring? Ifølge Hagège fordi det er lykkedes at indføre engelsk kultur, tankegang og sprog i så høj grad, at der er opstået en slags blindhed over for den ensporede tankegang.